

Projekt Sct. Jørgensbjerg – landsbyen i byen

Et projekt, der skal bevare og videreformidle Sct. Jørgensbjergs kulturhistoriske værdi.

Resume:

I forbindelse med arbejdet i Sct. Jørgensbjerg lokalråd blev der nedsat en gruppe, der skulle arbejde videre med muligheder for at fredeliggøre området. De fredede og bevaringsværdige huse tager skade af den hyppige og tunge trafik. Samtidig ville man gerne sætte fokus på netop områdets fredede og bevaringsværdige huse. En oplagt mulighed var at lave et projekt der lagde vægt på områdets store kulturhistoriske værdi. En værdi, der i sammenhæng med områdets øvrige attraktioner, kunne tiltrække flere turister og samtidig sikre de mange fredede og bevaringsværdige huse. Ved en præsentation fik arbejdsgruppen under Lokalrådet en meget positiv respons fra Birgit Pedersen, formand for kulturudvalget, og Torben Jørgensen (formand for trafik og miljøudvalget), hvorfor projektet nu søges beskrevet yderligere med henblik på præsentation og opbakning fra områdets beboere, det øvrige byråd, Roskilde Kommune, mulige samarbejdspartnere osv.

Indhold:

- 1 Baggrunden for projektet
- 2 Om Sct. Jørgensbjerg – historisk rids
- 3 Projektets elementer
 - Folder over området
 - Skilte med info og QR-koder
 - Bænke
 - Retablering af brønden i Brøndgade
- 4 Fredeliggørelsen af området
 - Forslag til ændring af trafikken i det område der dækkes af projektet
 - Oversigt over de fredede og bevaringsværdige bygninger på Sct. Jørgensbjerg
- 5 Samspil med lokalområdets øvrige attraktioner
- 6 Indplacering i kommunens visioner
 - Trafikudviklingen
 - Kulturudvikling
 - Kulturturisme
- 7 Mulige samarbejdspartnere, donorer og sponsorer
- 8 Lokalrådet - en aktiv medspiller

1. Baggrunden for projektet

Bjerget eller mere formelt Sct. Jørgensbjerg er en del af Roskilde by, men samtidig helt sin egen. Oprindeligt var Sct. Jørgensbjerg en selvstændig landsby beliggende et stykke uden for Roskilde. Denne placering har betydet, at området, der ikke har undergået de større bygnings- og infrastrukturelle ændringer, i dag fremstår nærmest som det gjorde "dengang".

Miljøministeriet har da også beskrevet området således: "Sankt Jørgensbjerg er en gammel landsby, der i dag er omgivet af villakvarterer og vokset sammen med Roskilde by. Stort set alle husene i den oprindelige landsby omkring Kirkebakken, Kirkegade, Asylgade, Brøndgade og Smedegade er velbevarede bindingsværkshuse med stor miljømæssig og kulturhistorisk bevaringsværdi"

Udviklingen på Sct. Jørgensbjerg har igennem længere tid været præget af Lokalrådet, der står for afvikling af arrangementer som Sct. Hans festen, Bjergfesten, Kalkedag osv. Men lokalrådet har også været med til at sikre en bevaring af områdets karakteristika ved at tilvejebringe og videregive informationer om hvordan man bevarer områdets fredede og bevaringsværdige bygninger.

Vrågården - Et konkret eksempel på hvorledes det er lykkedes en gruppe beboere, at bevare et originalt gårdmiljø fra 1794

På det mere overordnede plan har Lokalrådet via samarbejde med Roskilde Kommune søgt at bevare området som en selvstændig landsby og at få begrænset trafikken. En begrænsning af trafikken har længe været genstand for stor interesse, da denne får husene, der for manges vedkommende er bygget på syldstene, til at slå revner.

2. Om Sct. Jørgensbjerg – historisk rids

Roskildes og herunder Sct. Jørgensbjergs historie er beskrevet igennem et stort antal bøger og skrifter. Lotte Fang er Roskildes lokalhistoriske specialist og selv gammel bjerring. Nedenstående er netop af Lotte Fang.

Af Lotte Fang

Under Sct. Jørgensbjerg kirke ligger en gravhøj fra bronzealderen.

Den nuværende kirkes forgænger, som også var af kildekalk, blev bygget ca. 1020. Ved en udgravning nord for kirken fandt Roskilde Museum resterne af en stormandsgård fra 1000-tallet. Da udgravninger i Sct. Ibs kirke klarlagde, at den havde været både kirke og lager for udenlandske købmænd, er tanken om, at det første Roskilde er opstået ved fjorden, nærliggende.

Da vandstanden i fjorden var langt højere end i dag, har Sct. Jørgensbjerg ligget som en halvø, en bastion ud i fjorden. Hvad området har heddet vides ikke, men kirken var meget naturligt indviet til Sct. Clemens, de søfarendes helgen.

Luftfoto, ca. 1935 - Roskilde Lokalarkiv

Navnet Sct. Jørgensbjerg blev første gang nævnt i 1253. Den frygtelige og frygtede sygdom spedalskhed var kommet til Danmark. Sygdommen angreb folk i alle aldre og fra alle samfundslag. De syge blev isoleret i de såkaldte Sct. Jørgens-gårde, som blev lagt uden for byen - i Roskildes tilfælde på Sct. Jørgensbjerg nord for kirken.

Både kirken og selve området bar nu navnet Sct. Jørgensbjerg efter Sct. Jørgen, der i den katolske kirke var den skytshelgen, som påkaldtes mod pest og spedalskhed. Sct. Jørgen var også den ridder, som kæmpede til hest mod en drage.

Sct. Jørgens-gården er der ikke rester af. Der har nok været tale om bindingsværk-bygninger med stråtag og med plankeværk om, for at holde de syge inde.

Efter 300 år uddøde sygdommen og Sct. Jørgensbjerg var nu et lille fiskerleje med en stor, flot kirke. Det var fjorden man levede af, men drengene fra Bjerget kom også på langfart og fik set verden.

I 1800-tallet var Sct. Jørgensbjerg et meget fattigt sogn. Bjerringerne havde ikke et godt ry. Det blev sagt, at man skulle gøre det samme, som når taterne kom: lukke hønsene ind og tælle vasketøjet.

Bjerringerne nød godt af købstadens nærhed. Her var der et godt marked for fisk, som konerne gik rundt og solgte, men der kunne også være tale om vildt, som diskret blev afsat, for krybskytteri var en god indtægtskilde. Konerne havde også om lørdagen tiggertur til Roskilde, hvor de enkelte koner havde en fast rute. Skt. Clara Mølle, som lavede pap, og Roskilde Sodavandsfabrik ved Maglekilde samt Skt. Hans Hospital var gode arbejdspladser for de mænd, som ikke var fuldtidsfiskere.

Drengene kunne tjene en god skilling i tobaksindustrien og om efteråret ved at tage kartofler op. Hele familien måtte tage en tårn for at få det til at løbe rundt.

Den 1. april 1938 blev fiskerlejet og købstaden lagt sammen. Det var et fornuftsægteskab. Købstaden havde brug for jord til udvidelse, og fiskerlejet, som var blevet et stort sogn, var alligevel ikke stort nok til at klare udgifterne ved de nye skole- og sociallove. Sct. Jørgensbjerg havde da 5.174 indbyggere og forhøjede med sine 1.310 ha Roskildes jordtilliggende til 3.237 ha. Dermed blev Roskilde Sjællands største provinsby.

Fornuften er blevet afløst af kærlighed. Sct. Jørgensbjerg er i dag en af Roskildes mest eftertragtede bydele, og når udtrykket "ned på bjerget" bliver brugt, så ved man, der er tale om en rigtig Roskildeborger.

(Artiklen er hentet fra Lokalrådets hjemmeside)

Brøndgade 5 før 1935

3. Projektets elementer

Da projektets vigtigste elementer, nemlig området's huse, kirken, pladser, gadekær osv. er der i forvejen, vil projektet ikke kræve så mange yderligere tiltag. Det handler mere om at få sat det sammen til det, som turisterne kan bruge og som sikrer området's egenart.

En vigtig del for projektets gennemførelse er fredeliggørelsen, der har fået sit eget afsnit.

Folder over området

Til at lette turisternes orientering laves en folder.

Folderens forside viser en samling fotos, der giver appetit på at se mere. Opslaget indeholder en kort intro til området's historie og viser dels området's placering i Roskilde, dels en oversigt over området's afgrænsning. På kortet er der placeret 15-20 numre, der refererer til bagsidens tekster.

Skilte med info og QR-koder

Sct. Jørgensbjergs historie og historiske bygninger er beskrevet i div. Lokalhistoriske bøger og skrifter bl.a. af Arthur og Lotte Fang. På baggrund af oplysninger fra disse bøgers beskrivelser, og i samarbejde med Roskilde Museum, opsættes ca. 15 infotavler på 3 sprog ved de mest interessante historiske bygninger, gader og pladser. På infotavlerne kan der indsættes QR-koder, der kan henvise til yderligere informationer, små videoklip osv.

Ved udformningen af disse infoskilte, der ikke skal være så store – lidt mindre end A4, vil der blive taget behørigt hensyn til områdets karakter. Skiltene skal selvfølgelig være så diskrete, at de ikke tager opmærksomheden fra det væsentlige – de bevaringsværdige og fredede huse.

Med folderen Sct. Jørgensbjerg – et levende autentisk landsbymiljø, i hånden kan turisterne nu bevæge sig rundt i et trafikikkert område og få et godt overblik over de bevaringsværdige huse, deres tidligere funktioner og hele områdets historie

Bænke

På området er der allerede nu opsat nogle bænke. På det grønne område imellem kirke og havn er der både bænke og bord/bænkesæt opstillet og ved gadekæret er der en enkelt bænk. Yderligere bænke kan sættes ved Torvet på Brøndgade og på den side af gadekæret.

Retablering af brønden i Brøndgade

Brøndgade har selvfølgelig sit navn fra en brønd, som var placeret på det vi i dag kalder torvet. Her står en nu brandhane. I forbindelse med projektet undersøges muligheden for at retablere en brønd og muligvis med et mindre å-løb ned af Brøndgade.

4. Fredeliggørelse af området

Som en naturlig del af projektet indgår selvfølgelig en fredeliggørelse af området via etableringen af trafikdæmpende foranstaltninger. En nødvendighed, hvis turisterne skal kunne færdes frit og sikkert, og hvis man vil sikre de skrøbelige huse.

Alle veje, som er omfattet af projektet, er klassificeret som sekundære lokalveje i Roskilde Kommunes trafiksikkerhedsplan fra 2009. Om de sekundære lokalveje hedder det i trafiksikkerhedsplanen: "Gennemkørende trafik er uønsket på disse veje, og vejene udformes efter denne målsætning"

En forudsætning for projektet må således være, at det ikke længere er muligt at passere igennem projektområdet. Som beboere er vi ofte vidne til trafik episoder, som ikke er

forenelige med den turisttilstrømning, som findes allerede nu. Den gennemsnitlige trafik igennem Brøndgade ligger på 1337 biler på et hverdagsdøgn ifølge kommunens målinger fra 2012.

Her ses en almindelig episode hvor turister betragter de fredede bygninger, og da de ikke forventer biler med høj hastighed, er ved at blive kørt ned.

Et andet trafikalt problem er den tunge trafik og trafik med anhængere. En god del af de fredede og bevaringsværdige huse er bygget på syldsten, og kan ikke tåle de rystelser som

den tunge trafik og kørsel med tunge, ikke affjedrede anhængere frembringer. Flere af husene på Brøndgade får jævnlig revner, da de ligger så tæt som 80 cm. til vejkanten. Et andet problem med den tunge trafik er at lastbiler, nogle endda med anhængere, ligefrem rammer de fredede og bevaringsværdige huse, steler, skilte osv.

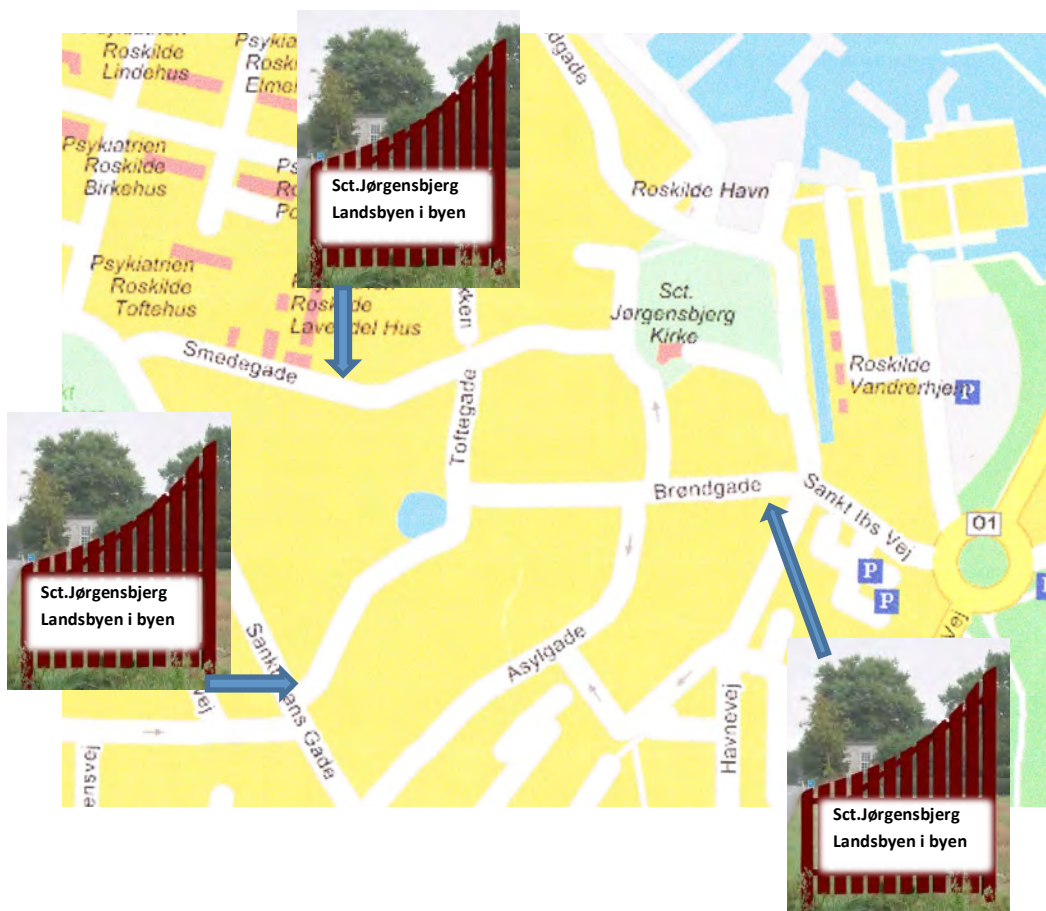
Med en fredeliggørelse af området der således hindrer den gennemkørende trafik, vil det ligeledes være muligt at reducere eller helt fjerne steler, skilte osv.

Huset på hjørnet af Kirkegade og Brøndgade. Stråtaget er blevet skamferet af lastbil med anhænger, der endda kørte mod ensretningen.

Forslag til ændring af trafikken i det område der dækkes af projektet

Med dette forslag dækkes stort set alle de bevaringsværdige huse på området og dermed det område som projektet omhandler. Projektområdet afgrænses visuelt ved byporte som på skitsen.

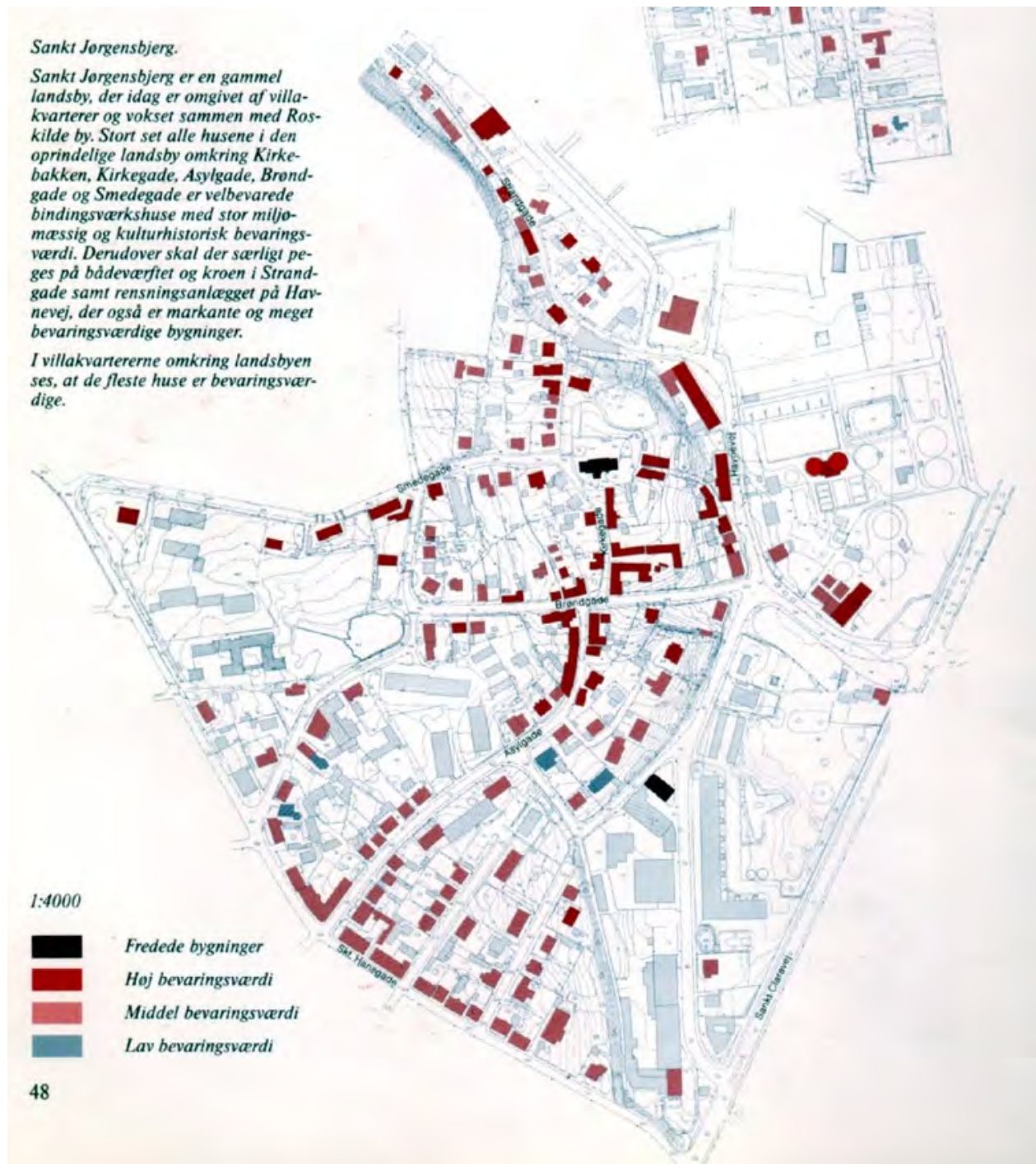
Ved de 2 ind/udgange fra Sct. Hans Gade, Smedegade og Toftegade, opstilles byporte i den indgående vejbane. Ved den eksisterende regulering på Brøndgade lukkes helt og opstilles byport.

Med denne løsning er der fri transport til og fra kirken samt fra kirken til kirkegården.

I projektområdet skal der, af hensyn til turisterne og husene, stadig være hastighedsbegrænsning på 30 km/t. På sigt vil det være muligt at fjerne/reducere de fleste skilte og steler, så området fremtræder mere originalt.

Oversigt over de fredede og bevaringsværdige bygninger på Sct. Jørgensbjerg

5. Samspillet med lokalområdets øvrige attraktioner

Nedre Sct. Jørgensbjerg indgår som et af seks særlige kulturmiljøer og er i Kommuneplanen fra 2009 beskrevet således: "Sct. Jørgensbjerg fungerede som havn og fiskerleje for Roskilde, og udgør stadig en selvstændig bydel med sin helt egen karakter. Beliggenheden på det kuperede terræn helt ud til kysten og befolkningens blandede erhverv som fiskebønder har betinget et bebyggelsesmønster, der afviger fra kommunens egentlige landsbyer"

Med denne beskrivelse er det selvfølgelig indlysende, at projektet skal samarbejdes i turistmæssig henseende med havnens øvrige attraktioner. Den helt store attraktion her er Vikingskibsmuseet, der med sine mange tusinde gæster, virkelig trækker turister til. Disse turister kan med dette projekt få "mere for pengene", ved at bevæge sig igennem den fiskerlandsby, der hører til havneområdet.

Roskilde lystbådehavn er også en magnet for alle former for turister, og her gælder det samme som for Vikingskibsmuseet. Roskilde Lystbådehavn er i øvrigt ved at udvide deres aktiviteter med etableringen af Roskilde oplevelseshavn, hvor turisterne og deres børn kan sidde på brede trapper, se på fisk i bassiner, få oplysninger om fjorden osv.

Nedre Sct. Jørgensbjerg indgår tillige som område i "Nationalparkprojekt Roskilde-lejre" og såvel Fjordstien (rute 40), Skjoldungestien som den nationale cykelrute 88 går igennem området.

Projektområdet vil, med sin placering tæt op af andre turistattraktioner, åbenlyst være med til at udvide det interessante havneområde.

6. Indplacering i Roskilde Kommunes visioner

Trafikudviklingen

Etableringen af projektet vil kunne gennemføres med minimale udgifter for kommunen og ligger i en naturlig forlængelse af kommunens visioner for trafikudviklingen i Roskilde Kommune.

"Trafikanter som færdes i Roskilde Kommune er trygge og oplever en høj fremkommelighed, uanset om det foregår til fods, på cykel, i bus eller i tog. Bilerne færdes effektivt, sikkert og

miljøvenligt på det overordnede vejnet samtidig med, at alle nyder de smukke omgivelser, som kendetegner kommunen"

"Som led i strategien for Den dynamiske bymidte skal torve og pladser i Roskilde frigøres for biler, gennemkørende trafik skal anvende det overordnede vejnet, og parkering skal ske i parkeringshuse og -kældre."

"Biltrafikken skal afvikles på de overordnede veje frem for at køre gennem landsbyer og boligområder".

(Fra Roskilde Kommunes hjemmeside 2012)

Kulturudvikling

Ser vi områdets kulturværdi, ligger forslaget også her fint i forlængelse af kommunens politik på området.

"Roskilde har potentiale til at blive en endnu mere levende og aktiv kulturby og kommune. Nye aktiviteter, events og ideer skal udvikles og understøttes via styrket samarbejde og netværksdannelse på tværs af kulturaktører, kunstarter og geografi. Kommunens åbne rum og pladser skal i højere grad bruges som scene for både større og mindre events"

"Formidling og markedsføring af Roskilde Kommunes mangfoldige kulturliv og -tilbud skal styrkes. Der skal udvikles forskellige, lettilgængelige platforme, som til sammen skal ramme så mange forskellige målgrupper som muligt".

(Fra Roskilde kommunes hjemmeside 2012)

Kulturturisme

Ser vi på kulturturismen passer forslaget også fint ind. (På hjemmesiden er der endda et billede fra Kirkebakken, som også er vist på nedenstående foto)

"Roskilde skal ved et øget fokus på erhvervs-, miljø- og kulturturisme være en af de kommuner på Sjælland, der fremover kan præsentere den største vækst i turismeomsætningen"

(Fra Roskilde kommunes hjemmeside 2012).

7. Mulige samarbejdspartnere, donorer og sponsorer

På havneområdet er der, som tidligere nævnt, to oplagte samarbejdspartnere; Vikingeskibsmuseet og Roskilde Lystbådehavn, og hertil kommer selvfølgelig Roskilde Museum.

Andre samarbejdspartnere vil også omfatte turistforeningen og byens museer, der måske også kan bidrage med lidt ekspertise ved udarbejdelse af folder, infotavler og apps.

Nationalpark Skjoldungelandet vil også være en oplagt samarbejdspartner, da denne også er en del af projektområdet. Med inddragelsen af Sct. Jørgensbjerg vil der også komme lidt mere fokus på kulturmiljøet og fjordbrug.

Kulturstyrelsen (den tidligere kulturarv styrelse) vil også være en oplagt samarbejdspartner, da projektet falder naturligt i tråd med deres opfattelse af, hvordan man sikrer kulturmiljøerne rundt omkring i kommunerne.

”Kulturarven skal sikres gennem den fysiske planlægning. Det kan eksempelvis gøres ved at udvikle en målrettet planstrategi for kulturarven, ved at indarbejde kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i kommuneplanen og udarbejde raffinerede lokalplaner, der sikrer bevaring og styrer udviklingen af et område” (Fra deres hjemmeside).

Lokalrådet på Sct. Jørgensbjerg vil kunne bidrage med nogle få, begrænsede midler, hvorfor det vil være nødvendigt at søge andre donorer og sponsorer.

Af **fonde**, som kunne have interesse i at støtte projektet, kan nævnes:

Nordeafonden:

”Vi støtter aktiviteter, som inspirerer til folkelig deltagelse i kunst- og kulturlivet, herunder projekter inden for bl.a. musik, dans, billedkunst, historie- og kulturformidling”
(Fra deres hjemmeside)

TRYG fonden:

”I TrygFonden udvikler vi viden og værktøjer, der kan hjælpe dig med at forebygge ulykker tæt på din hverdag: Derhjemme, i skolen, i trafikken eller på stranden”. (Fra deres hjemmeside)

8. Lokalrådet – en aktiv medspiller

Sct. Jørgensbjerg lokalråd ønsker med dette projekt forslag at bevare området historiske og kulturelle værdi og være med til at tiltrække endnu flere turister til byen. Vi håber at Roskilde Kommune betragter os som en aktiv medspiller og vil indgå i et konstruktivt samarbejde for at føre projektet ud i livet og gerne så det kan komme med i næste års turistfremstød.

Med etableringen af projektet håber vi, som beboere af husene at bevare områdets unikke kulturelle og turistmæssige værdi, sikre husene mod yderligere belastning og sikre de kommende beboeres lyst til fortsat at få områderne og de enkelte huse til at fremstå i den unikke og autentiske stand, de har nu.